

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

**2026-YIL / IYUN/6-SON,
V-QISM**

INTERNATIONAL
STANDARD
SERIAL
NUMBER
INTERNATIONAL CENTRE

ISSN: 2992-8982

<https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz/>

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

*Elektron nashr. 2026-yil, iyun.
V-qism*

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Sayfullo Normatovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Siddiqova Sadoqat G'afforovna, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Maxmudov Nosir, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Samadov Asqarjon Nishonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Ikrom Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xajiyev Baxtiyor Dushaboyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Hakimov Nazar Hakimovich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Musayeva Shoirazimovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), professor
Ali Konak (Ali Ko'nak), iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor (Turkiya)
Cham Tat Huei, falsafa fanlari doktori (PhD), professor (Malayziya)
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldixojaga o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dots.
Faxridinov Zafarjon Faxridin o'g'li, O'zb. Res. Bosh prokuraturasi HIJQKD boshqarma boshlig'i
Utayev Uktam Choriyevich, Anijon viloyati prokurorining o'rinbosari
Ochilov Farkhod, O'zb. Res. Bosh prokuraturasi IJQK Departamentining Namangan viloyati boshqarmasi boshlig'i
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Axmedov Javohir Jamolovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), katta o'qituvchi
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), v.b. dots.
Djudi Smetana, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Krissi Lyuis, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Glazova Marina Viktorovna, Iqtisodiyot fanlari doktori (Moskva)
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Sevil Piriyeva Karaman, falsafa fanlari doktori (PhD) (Turkiya)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon o'g'li, TDIU ITI departamenti rahbari
Ochilov Bobur Baxtiyor o'g'li, TDIU katta o'qituvchisi
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent.
Abdulkarimova Dinara Rustamxonovna, bank-moliya akademiyasi professori, DSc., professor.
Ikramov Murod Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Nazarova Ra'no Rustamovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

Salimov Okil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Abdurakhmanov Kalandar Khodjavevich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Rae Kwon Chung, South Korea, Honorary Professor at TSUE, Nobel Prize Laureate
Osman Mesten, Member of the Turkish Parliament, Head of the Turkey–Uzbekistan Friendship Society
Akhmedov Durbek Kudratillayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Sayfullo Normatovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Kalonov Mukhiddin Bakhridinovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Siddikova Sadokat Gafforovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences
Khudoykulov Sadirdin Karimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Makhmudov Nosir, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Samadov Askarjon Nishonovich, Candidate of Economic Sciences, Professor
Slizovskiy Dmitriy Yegorovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Ikrom Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Eshtayev Alisher Abduganiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khajiyev Bakhtiyor Dushaboyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khakimov Nazar Khakimovich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Musayeva Shoira Azimovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Professor
Ali Konak, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor (Turkey)
Cham Tat Huei, Doctor of Philosophy (PhD), Professor (Malaysia)
Foziljonov Ibrokhimjon Sotvoldikhoja ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Fakhriddinov Zafarjon Fakhriddin ogli, Head of the DCEC under the Prosecutor General's Office of the Rep. of Uzb.
Utayev Uktam Choriyevich, Deputy Prosecutor of Anijan Region
Ochilov Farkhod, Head of the Namangan Regional Department of the Department of Internal Affairs of Rep. of Uzb.
Buzrukkhonov Sarvarkhon Munavvarkhonovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Akhmedov Javokhir Jamolovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences
Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences, Senior Lecturer
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Acting Associate Professor
Judi Smetana, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Chrissy Lewis, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Glazova Marina Victorovna, Doctor of Sciences in Economics (Moscow)
Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Sevil Piriyeva Karaman, Doctor of Philosophy (PhD) (Turkey)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon ugli, Head of the Department of Scientific Research and Innovations, TSUE
Ochilov Bobur Bakhtiyor ugli, Senior lecturer at TSUI
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor.
Abdukarimova Dinara Rustamkhanovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Ikramov Murod Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Nazarova Ra'no Rustamovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Po'latov Baxtiyor Alimovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xalikov Suyun Ravshanovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Rustamov Ilhomiddin, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Kamilova Iroda Xusniddinovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
G'afurov Doniyor Orifovich, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, katta o'qituvchi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, mustaqil tadqiqotchi
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Geografiya fanlari doktori, professori
Umirzoqov Ja'sur Artiqboy o'g'li, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent
Zebo Kuldasheva, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

Board of Experts:

Berkinov Bazarbay, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Pulatov Bakhtiyor Alimovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khalikov Suyun Ravshanovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Rustamov Ilhomiddin, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Khakimov Ziyodulla Akhmadovich, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Kamilova Iroda Xusniddinovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics
Gafurov Doniyor Orifovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogy
Fayziyev Oybek Raximovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Tukhtabayev Jamshid Sharafetdinovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Khamidova Faridaxon Abdulkarimovna, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Yakhshiboyeva Laylo Abdisattorovna, Senior Lecturer
Babayeva Zuhra Yuldashevna, Independent Researcher
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Doctor of Geographical Sciences, Professor
Umirzokov Jasur Artiqboy ugli, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor
Zebo Kuldasheva, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor

- 08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 Marketing
- 08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 Menejment
- 08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti,
O'zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi huzuridagi Iqtisodiy
jinoyatlarga qarshi kurashish departamenti

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil” iqtisodiyot va
taraqqiyot” jurnali

O'zbekiston Respublikasi
Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar
vazirligi huzuridagi Oliy
attestatsiya komissiyasi
rayosatining
2023-yil 1-apreldagi
336/3-sonli qarori bilan
ro'yxatdan o'tkazilgan.

MUNDARIJA

KORPORATIV BOSHQARUVDA ESG TAMOIYLLARINI JORIY ETISHNING IQTISODIY TAHLILI.....	12
I. R. Berdikulova	
TEKSTIL SANOATIDA SUV ISTE'MOLI VA QAYTA ISHLASH ULUSHI O'RTASIDAGI BOG'LIQLIK: 20 DAVLAT MISOLIDA KORRELYATSIIYA VA K-MEANS KLASTER TAHLILI.....	16
Zayniyev Diyorbek Zokir o'g'li	
Turobova Hulkar Rustamovna	
O'ZBEKISTONDA BIZNES BIRLASHUVLARINI HISOBGA OLISHNI MHXS (IFRS) 3 ASOSIDA TAKOMILLASHTIRISH.....	24
Davletov Ikrom Raximberganovich	
VINOCHILIK SANOATI KORXONALARIDA TOVAR-MODDIY ZAXIRALAR AUDITINI TASHKIL QILISH VA O'TKAZISH TARTIBI.....	33
Jo'rayev Dilshod Xudoyqulovich	
СОВРЕМЕННЫЕ ПОДХОДЫ К СОВЕРШЕНСТВОВАНИЮ ОРГАНИЗАЦИОННО-ЭКОНОМИЧЕСКОГО МЕХАНИЗМА УПРАВЛЕНИЯ ЭНЕРГЕТИЧЕСКИМИ ПРЕДПРИЯТИЯМИ	38
Абдуллаева М.Б.	
AGROSANOAT MAJMUASIDA INTEGRATSION TUZILMALARNING ISTIQBOLLI SHAKLLARINING NAZARIY ASOSLARI.....	44
Murodov Sherzodbek Murod o'g'li	
RESPUBLIKADA YASHIL IQTISODIYOTNI RIVOJLANTIRISHNING BOZOR MEXANIZMI.....	51
Kalandarova Elnura Muzaffar qizi	
TIJORAT BANKLARI TOMONIDAN MAHALLALARDA KAMBAG'ALLIKNI QISQARTIRISHGA KO'MAKLASHISH.....	55
Niyozov Zuxur Davronovich	
Yarlaqabov Faxriddin Baxodir o'g'li	
СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ ОТЧЕТА О ФИНАНСОВОМ ПОЛОЖЕНИИ КОМПАНИИ В СООТВЕТСТВИИ С ТРЕБОВАНИЯМИ МСФО	58
Худойкулова Дилора Дилмуродовна	
SANOAT KORXONALARINING INVESTITSIYALARI TARKIBI VA ULARDAN FOYDALANISH SAMARADORLIGINING IQTISODIY TAHLILI.....	64
Karimova Saodatxon Ulug'bek qizi	
XALQARO MOLIVAVIY HISOBOT STANDARTLARIGA MUVOFIQ JORIY AKTIVLARNI HISOBGA OLISHNI TAKOMILLASHTIRISH.....	71
Mavlyanova Dilobar Maxkamovna	
DAVLAT TOMONIDAN TURIZM SOHASINI MOLIVAVIY QO'LLAB-QUVVATLASH MEXANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH	77
Karimova Dilafruz Sadridin qizi	
МЕТОДЫ АНАЛИЗА ЦИФРОВИЗАЦИИ В РЕГИОНАЛЬНОЙ ЭКОНОМИКЕ.....	82
Ахмедова(Жабборова) Нилуфар Икболжон кизи	
AHOLI ZICH JOYLASHGAN HUDUDLARDA KICHIK BIZNESNI RIVOJLANTIRISHNING IJTIMOIY-IQTISODIY OMILLARI VA HORIIYIY TAJRIBA TAHLILI	89
Bo'stonova Nilufar Abdusmatovna	
Nematjonova Risolatxon Dilshodbek qizi	
JANUBIY KOREYA TAJRIBASIDA CHIQINDILARNI BOSHQARISHDA EPR TIZIMI VA RAQAMLI YECHIMLARINING O'RNI	94
Otarbayev Zamir Zairovich	

SANOAT SALOHİYATI SAMARADORLIGINI INVESTISIYALAR ASOSIDA OSHIRISHNING MINTAQAVIY XUSUSIYATLARI	100
Urazaliyev Bekzod Sultanbayevich	
ЦИФРОВЫЕ НАВЫКИ КАК ФАКТОР КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ ЖЕНСКИХ КАДРОВ НА ПРОМЫШЛЕННЫХ ПРЕДПРИЯТИЯХ УЗБЕКИСТАНА.....	107
Дониёрова Зухрабону Алишер кизи	
TURIZM SUG'URTASI VA UNI RIVOJLANTIRISH ISTIQBOLLARI.....	113
Хо'jamov Akbar Bahriddinovich	
KELAJAKDAGI GLOBAL VA MINTAQAVIY IQLIM O'ZGARISHI HAMDA YASHIL IQTISODIYOTGA O'TISH ZARURIYATI.....	118
Djumayev Askar Xaydarovich	
SAMARQAND VILOYATI UMUMIY OVQATLANISH KORXONALARIDA RESURSLARNI BOSHQARISH SAMARADORLIGI.....	123
Erdonov Muhammadamin Erdon o'g'li	
Qahhorova Nargiza Qahramonovna	
Rafiqjonov Damir Raxim o'g'li	
Jamilov Firdavs Otabek o'g'li	
ПУТИ РАСШИРЕНИЯ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ЦИФРОВЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В УПРАВЛЕНИИ БАНКОВСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬЮ	129
Норкулов Хабибулло	
Абдурасулова Шахзода	
Бахриддинов Дилшодбек	
NATIV BRENDING VOSITASI SIFATIDA UGC VA EGC: GLOBAL TENDENSIYALAR VA O'ZBEKISTON BOZORIGA MOSLASHUV	135
Yuldasheva Mahliyo Baxtiyor qizi	
SOLIQ TO'LOVCHILARGA XIZMAT KO'RSATISHDA RAQAMLASHTIRISH ORQALI SOLIQ MA'MURCHILIGINING SAMARADORLIK KO'RSATKICHLARI TAHLILI	138
Shamsiyev O'ktam Sayfitdinovich	
НАУЧНЫЕ ПОДХОДЫ И ПРИНЦИПЫ ФОРМИРОВАНИЯ ЦИФРОВОГО МОДЕЛИРОВАНИЯ ПРИ УПРАВЛЕНИИ БИЗНЕС-ПРОЦЕССАМИ	147
Джуманов А.А.	
BANK SEKTORIDA RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR VA XARAJAT SAMARADORLIGI: XALQARO TAJRIBA ASOSIDA EKONOMETRIK BAHOLASH.....	157
Masharipova Durdona Ulug'bekovna	
РАЗВИТИЕ ИНСТРУМЕНТОВ ЦИФРОВОЙ ТРАНСФОРМАЦИИ ПРИНЯТИЯ РЕШЕНИЙ.....	164
Джуманов А.А.	
DAVLAT XARIDLARIDA SUN'IY INTELLEKTGA ASOSLANGAN NARXLAR MODULINI JORIY ETISH: KORRUPSIYAGA QARSHI KOMPLAYENS, HISOBDORLIK VA RAQOBATNI KUCHAYTIRISH YO'NALISHLARI.....	174
Rahmanov Furqat Temirovich	
АНАЛИЗ НА ОСНОВЕ МОДЕЛИ АЛЬТМАНА ПРИ ОЦЕНКЕ ФИНАНСОВОГО СОСТОЯНИЯ ПРЕДПРИЯТИЙ РЕСПУБЛИКИ УЗБЕКИСТАН	179
Ибрагимов Гайратжон Артикович	
TIJORAT BANKLARIDA RISKLARNI BOSHQARISHNINZ ZAMONAVIY MODELLARI VA KOMPLAYENSNAZORAT TIZIMINI RIVOJLANTIRISH	186
Fayziyev Sherzod Djunaydilloyevich	
SUN'IY INTELLEKTNING MEHNAT UNUMDORLIGI VA MOBILLIGIGA TA'SIRI.....	192
Shakarov Zafar Gafforovich	

URGUT ERKIN IQTISODIY ZONASIDA SANOAT TARMOQLARINI KLASTERLASH SAMARADORLIGINING TAHLILI	198
Boboqulov Sanjar Baxronkulovich	
Qurbonov Tolmasjon Namoz o'g'li	
Uzoqov Rafiq O'lmas o'g'li	
INFRATUZILMA INVESTITSİYALARINING AHOLI FAROVONLIGIGA TA'SIRINI BAHOLASHNING NAZARIY-USLUBIY ASOSLARI VA HUDUDIY XUSUSIYATLARI	204
Jiyanov Laziz Najimovich	
«ЗЕЛЁНОЕ» ВОДОСНАБЖЕНИЕ В ЗАСУШЛИВЫХ РЕГИОНАХ: МЕЖДУНАРОДНЫЙ ОПЫТ И ПЕРСПЕКТИВЫ ДЛЯ ЦЕНТРАЛЬНОЙ АЗИИ	210
Курбанова Дилфуза Махсудовна	
TALABALARNING KASBIY KOMPETENSIYASINI RIVOJLANTIRISHNING PEDAGOGIKPSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI	217
Karimova Feruza Xamidullayevna	
PAXTACHILIKDA ZAMONAVIY AGROTEXNOLOGIYALARNI JORIY ETISH VA EKOLOGIK MUVOZANAT TA'MINLASHNING IQTISODIY MEXANIZMI.....	221
Ishniyazov Zoxid Normamatovich	
FUQAROLAR MUHOJIRLARI MA'LUMOTLARI ASOSIDA HUDUDLARNING IJTIMOIIYIQTISODIY RIVOJLANISH DARAJASINI BAHOLASHNING ZAMONAVIY YONDASHUVLARI	226
Inomov Daniyar Valijonovich	
O'ZBEKISTON TIJORAT BANKLARIDA QIMMATLI QOG'OZLAR BILAN OPERATSIYALARNI TAKOMILLASHTIRISH: HOLAT TAHLILI VA TAVSIYALAR.....	232
Niyozov Zuhur Davronovich	
Xolmurotov Sardor	
Haydaraliyev Avaz	
YAQIN SHARQDA TURIZM EKSPORTI STRATEGIYALARI VA ULARNI O'ZBEKISTONDA QO'LLASH IMKONIYATLARI: BAA VA SAUDIYA ARABISTONI TAJRIBASI ASOSIDA QIYOSIY TAHLIL	238
Tolibova Aziza To'lqin qizi	
BANKLARDA IJARA MUOMALALARINI TARTIBGA SOLUVCHI ME'YORIY - HUQUQIY ASOSLAR VA XALQARO STANDARTLAR.....	243
Sativaldiyeva Gulchexra Xudayberdiyevna	

BANKLARDA IJARA MUOMALALARINI TARTIBGA SOLUVCHI ME'YORIY - HUQUQIY ASOSLAR VA XALQARO STANDARTLAR

Sativaldiyeva Gulchexra Xudayberdiyevna

Andijon davlat texnika instituti

Buxgalteriya hisobi kafedrasida katta o'qituvchisi

Email: g.sativaldieva69@gmail.com

ORCID: 0009-0005-1139-6164

Annotatsiya. Ushbu maqolada bozor iqtisodiyoti sharoitida xo'jalik yurituvchi subyektlar va bank muassasalar faoliyatini samarali tashkil etish, moliyaviy resurslardan oqilona foydalanish hamda investitsion jarayonlarni rivojlantirishda ijara munosabatlari muhim iqtisodiy vositalardan biri ekanligi bayon etilgan. Tijorat banklari faoliyatida ijara muomalalari asosiy vositalardan foydalanish, moddiy-texnik bazani mustahkamlash va bank xizmatlari sifatini oshirishda alohida ahamiyat kasb etishiga to'xtalib o'tilgan. Shu sababli ijara operatsiyalarini qonuniy, shaffof va samarali tashkil etish uchun ularni tartibga soluvchi mustahkam me'yoriy-huquqiy bazaning mavjudligi muhim ahamiyatga ega ekanligi yoritilgan.

Kalit so'zlar: investitsion jarayon, moliyaviy resurs, ijara, ijara muomalalari, ijaraga beruvchi, ijarachi, IFRS 16, foydalanish huquqi, ijara majburiyatlari, me'yoriy-huquqiy asos.

Аннотация. В данной статье рассматривается, что в условиях рыночной экономики арендные отношения являются одним из важных экономических инструментов эффективной организации деятельности хозяйствующих субъектов и банковских учреждений, рационального использования финансовых ресурсов и развития инвестиционных процессов. Особое внимание уделяется значимости арендных операций в деятельности коммерческих банков для использования основных средств, укрепления материально-технической базы и повышения качества банковских услуг. В этой связи подчеркивается важность наличия прочной нормативно-правовой базы, регулирующей арендные операции, для их законной, прозрачной и эффективной организации.

Ключевые слова: инвестиционный процесс, финансовые ресурсы, аренда, арендные операции, арендодатель, арендатор, IFRS 16, право пользования, арендные обязательства, нормативно-правовая база.

Abstract. This article discusses that in a market economy, leasing relations are one of the key economic instruments for the effective organization of enterprises and banking institutions, the rational use of financial resources, and the development of investment processes. Special attention is given to the importance of lease transactions in commercial banks for the use of fixed assets, strengthening the material and technical base, and improving the quality of banking services. Therefore, the existence of a strong regulatory and legal framework governing lease operations is emphasized as essential for their lawful, transparent, and efficient implementation.

Keywords: investment process, financial resources, lease, lease transactions, lessor, lessee, IFRS 16, right-of-use, lease liabilities, regulatory and legal framework.

KIRISH

Mamlakatimizda bank tizimini rivojlantirish va xalqaro moliya bozorlariga integratsiyalashuvni kuchaytirish maqsadida bir qator Prezident farmon va qarorlari qabul qilingan. Jumladan, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 12-maydagi PF-5992-sonli "2020-2025-yillarga mo'ljallangan O'zbekiston Respublikasining bank tizimini isloh qilish strategiyasi to'g'risida"gi Farmonida tijorat banklari faoliyatiga zamonaviy boshqaruv usullarini joriy etish, xalqaro moliyaviy hisobot standartlariga o'tish va bank xizmatlari sifatini oshirish asosiy ustuvor vazifalar sifatida belgilangan. Mazkur strategiyada tijorat banklari tomonidan xalqaro standartlar asosida moliyaviy hisobot yuritish tizimini rivojlantirish alohida ko'rsatib o'tilgan. Bu esa banklarda ijara operatsiyalarini hisobga olish tizimini ham xalqaro talablarga moslashtirish zaruratini yuzaga keltiradi.

Shuningdek, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining PF-60-sonli "2022–2026-yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida"gi Farmonida bank tizimining moliyaviy barqarorligini mustahkamlash, bank xizmatlarini raqamlashtirish va xalqaro standartlarni keng joriy etish masalalariga katta e'tibor qaratilgan. Ushbu strategik vazifalar tijorat banklarida ijara muomalalarining samarali hisobini yuritish va tahlil qilish zaruratini yanada kuchaytiradi.

Bozor iqtisodiyoti sharoitida xo'jalik yurituvchi subyektlar faoliyatini samarali tashkil etish, moliyaviy resurslardan oqilona foydalanish hamda investitsion jarayonlarni rivojlantirishda ijara munosabatlari muhim iqtisodiy vositalardan biri hisoblanadi. Ayniqsa, tijorat banklari faoliyatida ijara muomalalari asosiy vositalardan foydalanish, moddiy-texnik bazani mustahkamlash va bank xizmatlari sifatini oshirishda alohida ahamiyat kasb etadi. Shu sababli ijara operatsiyalarini qonuniy, shaffof va samarali tashkil etish uchun ularni tartibga soluvchi mustahkam me'yoriy-huquqiy bazaning mavjudligi muhim hisoblanadi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Ijara muomalalari hisobi va tahlili masalalari iqtisodiyot fanining muhim yo'nalishlaridan biri sifatida ko'plab xorijiy, MDH davlatlari hamda mamlakatimiz iqtisodchi olimlari tomonidan ilmiy jihatdan tadqiq etilgan. Ayniqsa, bozor iqtisodiyoti sharoitida tijorat banklari faoliyatida ijara operatsiyalarining keng qo'llanilishi, ularni buxgalteriya hisobida aks ettirish tartibi, moliyaviy hisobotlarga ta'siri hamda iqtisodiy samaradorligini baholash masalalari dolzarb ahamiyat kasb etmoqda.

Xorijiy iqtisodchi olimlardan J. Hicks, P. Samuelson, R. Anthony, Ch. Horngren, E. Hendriksen, M. Van Breda, J. Meigs, D. Caldwell kabi tadqiqotchilar tomonidan moliyaviy hisob, aktivlar hisobi, lizing va ijara operatsiyalarining nazariy asoslari, ularni moliyaviy hisobotlarda aks ettirish usullari hamda xalqaro standartlar asosida yuritish masalalari keng o'rganilgan. Ushbu olimlarning ilmiy ishlarida aktivlardan foydalanish samaradorligini oshirish, ijara munosabatlarini boshqarish va moliyaviy natijalarni tahlil qilishning nazariy-uslubiy asoslari ishlab chiqilgan.

MDH davlatlari iqtisodchi olimlaridan A.D. Sheremet, V.V. Kovalyov, G.V. Savitskaya, V.F. Paliy, S.A. Stukov, Ya.V. Sokolov kabi tadqiqotchilar tomonidan buxgalteriya hisobi, moliyaviy tahlil, audit hamda bank operatsiyalarini hisobga olish metodologiyasi keng o'rganilgan. Ularning ilmiy ishlarida tijorat banklarida aktivlar hisobi, moliyaviy operatsiyalar tahlili, ijara va lizing munosabatlarini baholash hamda ichki nazorat tizimini takomillashtirish masalalariga alohida e'tibor qaratilgan.

Mamlakatimiz iqtisodchi olimlaridan B. Xasanov, Q. Abdurahmonov, M. Tulaxodjayeva, A. Rizaqulov, D. G'ulomov, R. Dusmuratov, A. Ibodov, Sh. Shodmonov va boshqa olimlar tomonidan buxgalteriya hisobi, bank auditi, moliyaviy tahlil va tijorat banklari faoliyatini takomillashtirish masalalari bo'yicha ilmiy tadqiqotlar olib borilgan. Ushbu tadqiqotlarda banklarda moliyaviy operatsiyalarni hisobga olish, aktiv va majburiyatlarni boshqarish, xalqaro standartlarni joriy etish hamda bank xizmatlari samaradorligini oshirish bo'yicha ilmiy-amaliy tavsiyalar ishlab chiqilgan.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

O'zbekiston Respublikasida ijara munosabatlarini tartibga solish fuqarolik, moliyaviy va bank qonunchiligi asosida amalga oshiriladi. Jumladan, O'zbekiston Respublikasi Fuqarolik kodeksida ijara shartnomalarining mazmuni, taraflarning huquq va majburiyatlari, ijara muddati, ijara to'lovlari hamda shartnomani bekor qilish tartiblari belgilab qo'yilgan. Ushbu kodeksda ijaraga beruvchi va ijaraga oluvchi o'rtasidagi iqtisodiy munosabatlarning huquqiy asoslari aniq ifodalangan bo'lib, bu ijara operatsiyalarining qonuniy amalga oshirilishini ta'minlaydi.

Mamlakatimizda bank tizimini modernizatsiya qilish va xalqaro standartlarga moslashtirish bo'yicha amalga oshirilayotgan islohotlar natijasida tijorat banklarida moliyaviy hisobotlarni yuritish tizimi ham takomillashib bormoqda. Xususan, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 12-maydagi PF-5992-sonli "2020–2025-yillarga mo'ljallangan O'zbekiston Respublikasining bank tizimini isloh qilish strategiyasi to'g'risida"gi Farmonida bank tizimida xalqaro moliyaviy hisobot standartlarini keng joriy etish, moliyaviy hisobotlarning ochiqligi va shaffofligini ta'minlash muhim vazifalardan biri sifatida belgilangan. Mazkur strategiya doirasida tijorat banklarida ijara operatsiyalarini xalqaro standartlar asosida hisobga olishga alohida e'tibor qaratilmoqda.

TAHLIL VA NATIJALAR

Ijara muomalalarini tartibga solishda O'zbekiston Respublikasi Markaziy bankining me'yoriy hujjatlari ham muhim ahamiyatga ega. Markaziy bank tomonidan tijorat banklarida buxgalteriya hisobini yuritish, moliyaviy operatsiyalarni balansda aks ettirish hamda moliyaviy hisobotlarni shakllantirish tartibi bo'yicha tegishli nizom

va yo'riqnomalar ishlab chiqilgan. Ushbu hujjatlar banklarda ijara operatsiyalarining hisobini to'g'ri tashkil etish, aktiv va majburiyatlarni aniq e'tirof etish hamda moliyaviy nazoratni kuchaytirishga xizmat qiladi.

Bugungi kunda xalqaro amaliyotda ijara operatsiyalarini hisobga olishda MHXS (IFRS) 16 "Ijara" standarti asosiy me'yoriy hujjatlardan biri hisoblanadi. Ushbu standart 2019-yildan boshlab xalqaro amaliyotda keng qo'llanila boshlandi va ijaraga oid operatsiyalarni hisobga olish tizimida tub o'zgarishlarni amalga oshirdi. Mazkur standartga ko'ra, ijaraga oluvchi tashkilot o'z balansida foydalanish huquqi aktivlarini va ijara majburiyatlarini aks ettirishi lozim. Bu esa korxonaga va banklarning moliyaviy holatini yanada aniq va shaffof ko'rsatish imkonini beradi.

MHXS (IFRS) 16 standartining asosiy maqsadi moliyaviy hisobot foydalanuvchilariga tashkilotning ijara faoliyati to'g'risida to'liq va haqqoniy ma'lumot taqdim etishdan iborat. Ushbu standart orqali ilgari balansdan tashqarida aks ettirilgan ayrim ijara operatsiyalari ham balansda tan olinadigan bo'ldi. Natijada aktivlar va majburiyatlarning real qiymatini aniqlash imkoniyati kengaydi.

Tijorat banklari faoliyatida xalqaro standartlarni joriy etish moliyaviy boshqaruv sifatini oshirish, investitsion jozibadorlikni kuchaytirish va xorijiy investorlar ishonchini mustahkamlashga xizmat qiladi. Ayniqsa, xalqaro moliya institutlari bilan hamkorlik qiluvchi banklar uchun MHXS standartlari asosida moliyaviy hisobot yuritish muhim talab hisoblanadi.

Shuningdek, xalqaro standartlar asosida ijara muomalalarini hisobga olish banklarda moliyaviy risklarni samarali boshqarish, ichki nazorat tizimini kuchaytirish hamda aktivlardan foydalanish samaradorligini oshirish imkonini beradi. Bu esa tijorat banklarining moliyaviy barqarorligini ta'minlashda muhim omil hisoblanadi.

Ijara muomalalarini tartibga soluvchi me'yoriy-huquqiy asoslar va xalqaro standartlar tijorat banklari faoliyatini qonuniy, shaffof va samarali tashkil etishda muhim ahamiyat kasb etadi. Ayniqsa, MHXS (IFRS) 16 standartining amaliyotga joriy etilishi tijorat banklarida ijara operatsiyalarini hisobga olish tizimini takomillashtirish, moliyaviy hisobotlarning ishonchligini oshirish hamda bank faoliyatining xalqaro standartlarga mosligini ta'minlashda muhim omil bo'lib xizmat qilmoqda.

Ijara muomalalarini tartibga soluvchi me'yoriy-huquqiy asoslar iqtisodiyotda mulkiy munosabatlarni samarali tashkil etish, xo'jalik yurituvchi subyektlar faoliyatida ijara operatsiyalarining keng qo'llanilishi ushbu jarayonlarni puxta huquqiy asoslar va xalqaro standartlar asosida yuritishni talab qiladi. Chunki banklarda amalga oshiriladigan ijara operatsiyalari moliyaviy natijalarga, aktiv va majburiyatlar tarkibiga hamda bankning umumiy moliyaviy barqarorligiga bevosita ta'sir ko'rsatadi.

Ijara operatsiyalarini tartibga soluvchi muhim hujjatlardan yana biri O'zbekiston Respublikasining "Buxgalteriya hisobi to'g'risida"gi Qonuni hisoblanadi. Mazkur qonunda xo'jalik operatsiyalarini buxgalteriya hisobida to'liq, uzluksiz va haqqoniy aks ettirish talabi belgilangan. Ushbu qonunga muvofiq, tijorat banklarida amalga oshirilayotgan ijara operatsiyalari ham moliyaviy hisobotlarda to'g'ri aks ettirilishi lozim. Qonunning asosiy talablaridan biri moliyaviy hisobotlarning shaffofligi va ishonchligini ta'minlashdan iboratdir. Bu esa banklarda ijara operatsiyalarini hisobga olishda xalqaro standartlardan foydalanishni taqozo etadi. Ayniqsa, uzoq muddatli ijara operatsiyalarini hisobga olishda aktivlar va majburiyatlarni to'g'ri baholash muhim ahamiyatga ega.

Banklarda ijara operatsiyalarini hisobga olishda balans hisobvaraqlari muhim o'rin tutadi. Xususan, uzoq muddatli aktivlar, foydalanish huquqi aktivlari, ijara majburiyatlari va amortizatsiya xarajatlari alohida hisobvaraqlarda aks ettiriladi. Bu esa bankning moliyaviy holatini aniq baholash imkonini beradi.

Quyidagi jadvalda tijorat banklarida ijara operatsiyalarini tartibga soluvchi asosiy me'yoriy-huquqiy hujjatlar keltirilgan (1-jadval).

1-jadval.

Ijara muomalalarini tartibga soluvchi asosiy me'yoriy-huquqiy hujjatlar

Me'yoriy hujjat nomi	Mazmuni	Ahamiyati
O'zbekiston Respublikasi Fuqarolik kodeksi	Ijara shartnomalarini tartibga soladi	Huquqiy asos yaratadi
"Buxgalteriya hisobi to'g'risida"gi Qonun	Moliyaviy operatsiyalar hisobi	Hisobning shaffofligini ta'minlaydi
PF-5992-son Farmon	Bank tizimini isloh qilish strategiyasi	Xalqaro standartlarni joriy etadi
PF-60-son Farmon	Taraqqiyot strategiyasi	Bank xizmatlarini rivojlantiradi
MHXS (IFRS) 16 "Ijara" standarti	Ijara hisobining xalqaro tartibi	Moliyaviy hisobot sifatini oshiradi

Bugungi kunda xalqaro amaliyotda MHXS (IFRS) 16 “Ijara” standarti ijara operatsiyalarini hisobga olishning asosiy hujjati hisoblanadi. Mazkur standartning asosiy maqsadi ijaraga oid moliyaviy ma'lumotlarning shaffofligini oshirish va moliyaviy hisobot foydalanuvchilariga ishonchli axborot taqdim etishdan iboratdir. IFRS 16 standartiga ko'ra, ijaraga oluvchi balansda ikkita asosiy elementni aks ettiradi:

foydalanish huquqi aktivlari;

ijara majburiyatlari.

Bu esa ilgari balansdan tashqarida qolgan ayrim ijara operatsiyalarini moliyaviy hisobotda to'liq aks ettirish imkonini beradi.

Quyidagi jadvalda MHXS (IFRS) 16 standarti asosida ijara operatsiyalarining hisobga olinishi ko'rsatilgan (2-jadval).

2-jadval.

MHXS (IFRS) 16 asosida ijara operatsiyalarining hisobga olinishi

Ko'rsatkich	Hisobda aks ettirilishi
Foydalanish huquqi aktivlari	Uzoq muddatli aktiv sifatida
Ijara majburiyatlari	Majburiyat sifatida
Ijara to'lovlari	Foiz va asosiy qarzga ajratiladi
Amortizatsiya	Xarajat sifatida tan olinadi

Mazkur standart tijorat banklari uchun muhim ahamiyatga ega bo'lib, u moliyaviy hisobotlarning xalqaro talablarga mosligini ta'minlaydi. Shu bilan birga, banklarning investitsion jozibadorligini oshiradi va xorijiy investorlar ishonchini mustahkamlaydi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Tahlillar shuni ko'rsatadiki, xalqaro standartlarning amaliyotga joriy etilishi natijasida tijorat banklarida moliyaviy hisobotlarning sifati sezilarli darajada yaxshilanmoqda. Ayniqsa, aktiv va majburiyatlarning real qiymatda aks ettirilishi banklarning moliyaviy barqarorligini aniq baholash imkonini bermoqda.

Ijara muomalalarini tartibga soluvchi me'yoriy-huquqiy asoslar va xalqaro standartlar tijorat banklari faoliyatini samarali tashkil etish, moliyaviy operatsiyalarni qonuniy yuritish hamda moliyaviy hisobotlarning ishonchligini ta'minlashda muhim ahamiyat kasb etadi. Ayniqsa, MHXS (IFRS) 16 standartining joriy etilishi tijorat banklarida ijara operatsiyalarini hisobga olish tizimini zamonaviy talablarga moslashtirishga xizmat qilmoqda.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. O'zbekiston Respublikasining kunda 2016-yil 13-apreldagi Qonun “Buxgalteriya hisobi to'g'risida”gi O'RQ-404-sonli. <https://lex.uz/ru/docs/-2931253>
2. O'zbekiston Respublikasining 2019-yil 5-noyabrdagi “Banklar va bank faoliyati to'g'risida”gi O'RQ-580-sonli Qonuni. <https://lex.uz/docs/-4581969>
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 12-maydagi “2020-2025-yillarga mo'ljallangan O'zbekiston Respublikasining bank tizimini isloh qilish strategiyasi to'g'risida”gi PF-5992-sonli Farmoni. <https://lex.uz/docs/-4811025>
4. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi “Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida”gi PF-60-sonli Farmoni. <https://lex.uz/ru/docs/-5841063>
5. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 5-oktabrdagi “Raqamli O'zbekiston – 2030” strategiyasini tasdiqlash to'g'risida”gi PF-6079-sonli Farmoni. <https://lex.uz/ru/docs/-5030957>
6. O'zbekiston Respublikasi Markaziy bankining tijorat banklarida buxgalteriya hisobi yuritish bo'yicha me'yoriy hujjatlari. – Toshkent, 2024.
7. O'zbekiston Respublikasi Markaziy bankining banklarda ichki audit va ichki nazorat tizimini tashkil etish bo'yicha nizomlari. – Toshkent, 2024.
8. MHXS (IFRS) 16 “Ijara” xalqaro moliyaviy hisobot standarti. – London: IFRS Foundation, 2023.
9. Horngren Ch., Sundem G., Elliott J. Introduction to Financial Accounting. – New Jersey: Pearson Education, 2019.
10. Hendriksen E., Van Breda M. Accounting Theory. – New York: McGraw-Hill, 2019.
11. Meigs R., Meigs W. Financial Accounting. – New York: Irwin Professional Publishing, 2018.
12. Needles B., Anderson H., Caldwell J. Principles of Accounting. – Boston: Houghton Mifflin Company, 2019.

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz HAKIMOV

Musahhih: Zokir ALIBEKOV

Sahifalovchi va dizayner: Hasan MAQSUDOV

2026. № 6/5

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelmasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin. Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

EI.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: @iqtisodiyot_77

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>